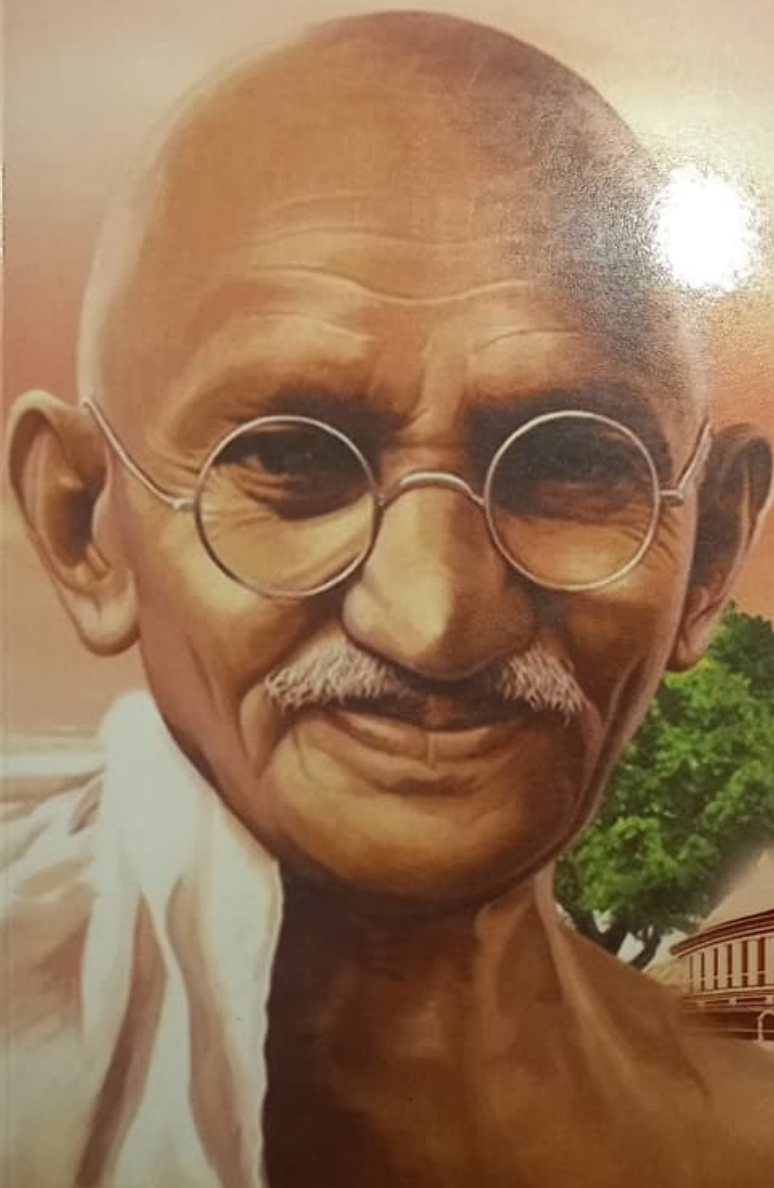

Rajiv Gandhi Mahavidyalaya, Mudkhed & SRTM University jointly Organized
**One day Interdisciplinary National Conference on
Contemporaneity of Gandhian Thoughts:
Reality & Distortion
1st October, 2019**

Organized By:
Department of Political Science
Shri Sharda Bhavan Education Society's
Rajiv Gandhi Mahavidyalaya,
Mudkhed, Dist. Nanded- Maharashtra -India

Edited by
Dr Ramesh Kadam
Dr Dattaji H. Mhetre

ISBN : 978-81-922248-8-6

© Copyright

Principal

RAJIV GANDHI MAHAVIDYALAYA

Mudkhed, Dist. Nanded, Maharashtra, India

Edited by

Dr Ramesh Kadam

Dr Dattaji H. Mhetre

Publisher

Narayanrao Chavan Law College

Nanded, Maharashtra, India

Printed at

Mudra Offset Printers & Processors

M.G. Road, Nanded. Ph. : 242109

ISBN : 978-81-922248-8-6

४९. महात्मा गांधींचे धार्मिक विचार, वास्तव आणि विपर्यास-प्रा.मारोती कंधारे	१३१
५०. विश्वशांतीधूत म. गांधीजी आणि राजकारण-प्रा. डॉ. दत्ताजी हुलप्पा मेहत्रे	१३४
५१. सद्यःस्थितीत गांधीजींच्या विचारांची आवश्यकता-डॉ.नंदकिशोर नानासाहेब उगले	१३७
५२. महात्मा गांधी यांचे सामाजिक विचार-शिवाजी र.मोतीबोणे	१४०
५३. एकविसाव्या शतकात गांधीजींच्या विचाराची प्रासंगिकता-विरभद्र गुरप्पा स्वामी	१४५
५४. महात्मा गांधींचे आर्थिक विचार-प्रा.कांतीलाल डी. सोनवणे	१४८
५५. महात्मा गांधीजींचे स्वदेशी विषयक विचार - डॉ. सुरेश टी. सामाले	१५२
५६. महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक विचार-प्राचार्य श्री.डॉ.विजय पांडूरंग कुलकर्णी , श्री.तोंदूलवार गंगाधर लालु	१५४
५७. महात्मा गांधी आणि राष्ट्रवाद-प्रा.डॉ.वनमाला लोंढे	१५६
५८. म.गांधीजी व मूलोद्योगी शिक्षण योजना-डॉ.पाईकराव किरण शिवाजीराव	१५९
५९. कॉ.एम.एन.रॉय यांचे गांधीवादासंबंधी विचार-प्रा.डॉ. अविनाश पांचाळ	१६३
६०. महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक विचार- प्रा.पवार बळीराम वसंतराव	१६५
६१. महात्मा गांधीजींचे आर्थिक विचार-प्रा. बालाजी वैजनाथ आचार्य	१६७
६२. महात्मा गांधी-डॉ.आंबेडकर द्वंद्वत्मक समन्वयाचा शोध - प्रा. संजय अंकुशराव जगताप	१७०
६३. महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक विचार- प्रदीप माधवराव एडके ,प्राचार्य डॉ.पुंडगे एम.ए.	१७२
६४. गांधीजींचे धर्म आणि राजकारणासंबंधी विचार-स्वामी प्रविण वसंतराव	१७६
६५. महात्मा गांधींचे सामाजिक विचार-प्रा. डॉ. विजय सोपानराव शेडगे	१७९
६६. महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक विचार- रामदास भीमराव वाघमारे	१८२
६७. आजच्या जगात गांधी विचारांची आवश्यकता- रामदास अंगद येडे	१८५
६८. महात्मा गांधीजींचे राजकीय विचार-डॉ.साहेब राठोड	१८८
६९. महात्मा गांधीजींचे राजकीय विचार-डॉ.एम.एफ.राऊतराहे	१९०
७०. महात्मा गांधीजींचे सामाजिक विचार - एक समाजशास्त्रीय अध्ययन-प्रा.डॉ.चव्हाण सुखदेव गोविंदराव	१९३
७१. जगाच्या दृष्टीतील महात्मा गांधींचे : वास्तव आणि विपर्यास-शेख जब्बार खलील	१९६
७२. महात्मा गांधीजींचे राजकीय विचार-प्रा.श्रीनाथ नामदेवराव शेळकीकर	२००
७३. महात्मा गांधीजींच्या धर्मविषयक विचारांची प्रासंगिकता-प्रा.डॉ.राजेंद्र ज्ञानोबाराव शिंदे	२०२
७४. म.गांधींचे राजकीय विचार-प्रा.वाघमारे के.एच.	२०६

आजच्या जगात गांधी विचारांची आवश्यकता

Professor Ramdas Angad Yede Department of History
Sonopant Dandekar College Palghar

आज जग विलक्षण वेगाने भोगवादी बनत चालले आहे. आज हिंसा, भ्रष्टाचार लूटमार, चोरी हे सर्वसामान्य झाले आहेत. माणसाचे जीवन हे व्यवहारी बनले आहे या व्यवहार पणाचा राजकीय क्षेत्रावर देखील परिणाम झालेला जाणवतो आज राजकारण हे सत्तेचे कारण झाले आहे. सत्तेसाठी राजकीय नेते कुठलाही मार्ग अवलंबतात राजकीय सत्ता आणि आर्थिक सत्ता यांचे समीकरण झालेले आहे. आजचे जग हे हिंसाचार, स्वैराचार, भ्रष्टाचार यांच्या कर्दमात अडकले आहे. यातून बाहेर पडायचे असेल तर गांधी विचारांशिवाय दुसरा मार्ग नाही गांधीजींच्या मते राजकारण हे सत्तेचे एक साधन नसून समाज सेवेचे एक साधना आहे.

गांधीजींनी आपल्या 'हिंद स्वराज्य' या पुस्तकात पाश्चिमात्य संस्कृतीचे वर्णन असुरी शब्दात केले होते. पश्चिमी भोगवादी संस्कृतीने जगाचे रूपांतर एका बाजारात केले आहे. या बाजारात प्रत्येक वस्तू विकली जात किंवा विकत घेतली जाते बाजारात अन्य कुठलेही नाते नसते विकत घेणारा आणि विकणार. या युगात स्पर्धा अपरिहार्य आहे आणि स्पर्धा आली की भांडण, सामाजिक ताण येणारच. या स्पर्धेचा एकाच नियम आहे 'मोठा मासा लहान माश्याला गिळेल.' आज संपूर्ण जगणे या संस्कृतीला आपलेसे केले आहे. या संस्कृतीमागे संपूर्ण जग धावत आहे.

मनुष्याचे आयुष्य अधिकाधिक सुंदर व्हावे यासाठी अनेक शोध मानवाने लावले. अनेक

उपकरणांचे शोध मानवाने लावले जेणे करून त्याचे जीवन सुखमय होईल. यांत्र्याने मानवाचे जीवन सुखमय केले पण मनुष्य यांत्र्यावर एवढा अवलंबून आहे की यंत्र नसतील तर मनुष्य निरुपयोगी होईल अनेक ठिकाणी १०० माणसांचे काम एक यंत्र करते यंत्राने मनुष्यास कर्महीन करून टाकले आहे माणसाने यंत्रांचे शोध लावला पण यंत्रांनी माणसाला त्यांच्या नादी लावले माणसांचे सगळे जीवन यंत्रांनी व्यापून टाकले गांधीजींचा यंत्राला विरोध होता माणसाच्या हातातले काम काढून घेणाऱ्या यंत्राला त्यांनी विरोध केला. गांधीजींच्या मते यंत्रांचा शोध माणूस लावत असतो आणि त्या यंत्रांमुळे जर माणसाच्या हातातले काम निघून जाणार असेल तर अशी यंत्रे निरर्थक ठरते.

जगातील अनेक वसाहती आपले स्वातंत्र्य संग्रामाच्या वेळी वेगवेगळ्या पद्धतींचा अवलंब केला काहींनी हिंसेचा वापर केला तर काहींनी युद्धाचा अवलंब केला. भारतीय स्वातंत्र्य चळवळ ही वैशिष्ट्यपूर्ण होती कारण गांधीजींच्या नेतृत्वाखाली अहिंसात्मक मार्गाने भारताने स्वातंत्र्य मिळवले. गांधीजींच्या या अहिंसक मार्गाचा अनेक राष्ट्रातील लोकांनी स्वीकार केला. उदा नेल्सन मंडेला यांनी याच मार्गाचा अवलंब करून दक्षिण आफ्रिकेत लोकशाही प्रस्थापित केले.

विचार आणि वर्तन यात पूर्णपणे अहिंसक असलेल्या गांधीजींनी राजकारण हे अहिंसक पद्धतीने करता येते हे दाखवून दिले. २१व्या शतकात सर्वात भयानक समस्या कुठली असेल तर ती आहे

अणुयुद्धाची दुसऱ्या महायुद्धाच्या शेवटी अमेरिकेने जपानच्या हिरोशिमा आणि नागासाकी या दोन शहरांवर अणुबॉम्ब टाकले आणि अणुयुगाला सुरुवार झाली आज अनेक देशांकडे हे तंत्र आहे जर अणुयुद्ध झाले तर जग नष्ट होईल. त्यामुळे अनेक विचारवंतांनी अणुयंत्रांना विरोध केला आहे. अणुबॉम्ब सारख्या भयानक समस्या सोडवण्यासाठी गांधी तत्वज्ञानाचा खूप मोठा उपयोग होईल. गांधीजींच्या अहिंसा या तत्वाचा जर अवलंब केला तर अशी यंत्रे निर्माणच करावी लागणार नाही. गांधीजींचा कोणत्याही प्रकारच्या यंत्राच्या उत्पादनाला विरोध होता. कारण जर हत्यारेच नसतील तर भयानक युद्ध होणारच नाही. जपानी बौद्ध धर्माचे महास्थिवीर निचीदात्सू यांच्या मते गांधीजींची थोरवी केवळ स्वातंत्र्य आंदोलनाचे एक नेते म्हणून भारतात केली जाते हा गांधीजींवर अन्याय करणारे आहे त्यांचे मूल्यांकन २१ वे शतक लक्षात ठेवून करायला हवे जोपर्यंत शस्त्रांचे उत्पादन त्यांचा व्यापार चालू राहिल तोपर्यंत हिंसेचे तांडव हे सुरूच राहणार हे गांधीजींना माहिती होतेविवेक नसतो ते वापरते शास्त्र वापरणाऱ्या माणसाच्या दृष्टीने चालत असते शास्त्राला वाईट चांगले याचे भान नसते जो माणूस वापरत असतो त्याला विवेक असतो पण त्या माणसाच्या दृष्टीने शेवटी विजय महत्त्वाचा असल्यामुळे तो शस्त्र वापरणारच त्यामुळे जगात शस्त्र स्पर्धा निर्माण झाली आहे. गांधीजींचे मत असे होते की प्रत्येक राष्ट्राने आपली सेना कमी करावी गांधीजींच्या मते लढाऊ सैन्याच्या जागी शांतिसेना असावी सशस्त्र राष्ट्रा विरुद्ध हिंसेने निशस्त्र उभी राहिल. गांधीजींच्या मते हिंसेला एकच उत्तर आहे ते म्हणजे अहिंसा.

आज जगाची विभागणी दोन वर्गात झाली आहे. एकीकडे मोठी मोठी शहरे, चौपदरी रस्ते, मोठी धरणे, प्रचंड प्रमाणात खर्च होणारी वीज, सुखाची वाढती साधने भव्य कारखाने, स्वयंचलित वाहने तर दुसरीकडे भुकेने थैमान मांडले आहे नैसर्गिक साधनांचा विनाश, पृथ्वीचे वाढते तापमान, अवकाळी पाऊस, दुष्काळ यांनी तांडव म्हणलेले आहे विकासाचे फायदे श्रीमंतांच्या घरात पोहोचतात व तळागाळातल्या माणसाला अन्नाला मोहताज होण्याची वेळ आली आहे. गांधीजींनी सांगितलेली विश्वस्ताची संकल्पनाच या दोन वर्गातील दरी भरून काढू शकते. गांधीजींच्या मते मनुष्याकडे जे काही आहे ते त्याला निसर्गाने दिले आहे. त्यामुळे सुखी व संपन्न व्यक्तीने समाजातील गरीब लोकांना आपली जबाबदारी समजली पाहिजे त्यांची मदत केली पाहिजे.

आज विकासाच्या नावावर हजारो झाडांची कत्तल होत आहे त्यामुळे पर्यावरणाचा भयंकर विनाश होत आहे गांधीजींच्या मते आम्हाला आमच्या राष्ट्राला जो परवडेल तो आमचा विकास. गांधीजींच्या विकासाच्या संकल्पनेत सर्वात शेवटी असलेल्या माणसाच्या किमान गरजा पूर्ण होणे म्हणजे खरा विकास होय केवळ भौतिक विकास म्हणजे खरा विकास नव्हे.

आज आपल्याला जाणवणाऱ्या अनेक समस्यांची चर्चा व त्याचे निवारण कसे करावे हे गांधीजींनी आधीच सांगितले आहे आजच्या जगातील भ्रष्टाचार, आतंकवाद, गरीबी, बदलते पर्यावरण या सर्व प्रश्नाची गांधीजींना जाण होती. गांधीजींना फक्त इंग्रज सत्तेपासून स्वातंत्र्य नव्हते हवे तर त्यांच्या मते खरे स्वातंत्र्य तेच ज्यात कोणाचीही

उपासमार होणार नाही, समाजातील अगदी शेवटच्या
स्तरातील लोकांना त्यांचा विकास करता येईल

संदर्भ ग्रंथ

- 1) विचार - प्रा. डॉ. शहा
 - 2) विचार दर्शन - भाऊ धर्माधिकारी
 - 3) गांधीजीके विचार - यू आर राव
 - 4) हिंद स्वराज - महात्मा गांधी
 - 5) 'The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi - Raghavan
- E. Lyer
- 6) The story of My Experiment with Truth- Mahatma Gandhi